



บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สภามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ที่ นม 93601/

วันที่ 7 พฤษภาคม 2567

เรื่อง การตรวจรายงานการประชุมสภา อบต.มะเรียง

เรียน นายสมหมาย ศรีนวล กรรมการฯ นางกัญญา ไทยมณี กรรมการฯ

นายสมภพ พระเสมา กรรมการตรวจรายงานการประชุม

สิ่งที่ส่งมาด้วย รายงานการประชุมสภา อบต.มะเรียง สมัยวิสามัญสมัยแรก ที่ 1/2567 วันที่ 7 พฤษภาคม 2567

ด้วยเลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมะเรียง ได้จัดทำบันทึกการประชุมสภา อบต.มะเรียง สมัยวิสามัญสมัย 1/2567 วันที่ 7 พฤษภาคม 2567 เสร็จเรียบร้อยแล้ว

จึงเสนอให้คณะกรรมการตรวจรายงานการประชุมประจำสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมะเรียง ได้ตรวจสอบรายงานการประชุม หากถูกต้องแล้วได้กรุณาลงนามท้ายบันทึกรายงานการประชุมไว้เพื่อเป็นหลักฐานต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

(ลงชื่อ)ว่าที่ร้อยตรี.....

(เดชา ประจูดทะเก)

กรรมการตรวจรายงานการประชุม

เลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมะเรียง

(ลงชื่อ).....ประธานฯ...../พ.ค./2567

(นายสมหมาย ศรีนวล)

(ลงชื่อ).....กรรมการ...../พ.ค./2567

(นางกัญญา ไทยมณี)

(ลงชื่อ).....กรรมการ...../พ.ค./2567

(นายสมภพ พระเสมา)

รายงานการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมะเริง
สมัยวิสามัญ สมัยแรก ครั้งที่ 1 ประจำปี พ.ศ.2567
วันที่ 7 เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2567

เริ่มประชุมเวลา 09.00 น.

ระเบียบวาระที่ 1 เรื่องประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ

ที่ประชุม

ระเบียบวาระที่ 2 เรื่องรับรองรายงานการประชุมครั้งที่ผ่านมา

- นายบุญลบ อ่อนกระทอน ประธานสภา อบต. ให้สมาชิกสภาฯ ตรวจสอบที่กรายงาน
การประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมะเริง สมัยประชุม สมัยสามัญ สมัยแรก ครั้งที่
ที่ 3 ประจำปี 2567 เมื่อวันอังคารที่ 20 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.2567 เพื่อรับรอง
รายงานการประชุม (เอกสารแนบท้าย 1)

ที่ประชุม

มีมติด้วยเสียงส่วนใหญ่ 8 เสียงรับรองรายงานการประชุม(ประธานสภาฯ งดออกเสียง)

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องกระทู้ถาม - ไม่มี

ระเบียบวาระที่ 4 เรื่องที่คณะกรรมการที่สภาท้องถิ่นตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาแล้วเสร็จ - ไม่มี

ระเบียบวาระที่ 5 เรื่องที่เสนอใหม่

5.1 เรื่องพิจารณาเพิ่มเติมแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566 - 2570)

ข้อเท็จจริง

องค์การบริหารส่วนตำบลมะเริง มีความจำเป็นในการเพิ่มเติมแผนพัฒนาท้องถิ่น
(พ.ศ.2566 - 2570) ครั้งที่ 3 ประจำปี 2567 เพื่อให้แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาจังหวัด
แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด รวมทั้งแผนปฏิรูปราชการประจำปีจังหวัด แผนปฏิรูปราชการ
ประจำปีกลุ่มจังหวัด ตลอดจนสามารถบูรณาการแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม และ
งบประมาณในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดให้กับ
ประชาชน ตลอดจนสามารถนำแผนพัฒนาท้องถิ่นของหน่วยงานนำไปสู่การปฏิบัติได้
อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงให้องค์การบริหารส่วนตำบลมะเริงใช้แผนฯ ดังกล่าว เป็น
กรอบในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และ
งบประมาณจากเงินสะสมในช่วงของแผนนั้น (เอกสารแนบท้าย 2)

ข้อกฎหมาย

1. ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2561

ข้อ 22 เพื่อประโยชน์ของประชาชน การเพิ่มเติมแผนพัฒนาท้องถิ่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

(1) คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น จัดทำร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นที่เพิ่มเติมพร้อมเหตุผลและความจำเป็นเสนอคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น

(2) คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นและประชาคมท้องถิ่น พิจารณาร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นที่เพิ่มเติม สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลให้ส่งร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นที่เพิ่มเติมให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณา ตามมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ด้วย เมื่อแผนพัฒนาท้องถิ่นที่เพิ่มเติมได้รับความเห็นชอบแล้ว ให้ส่งแผนพัฒนาท้องถิ่นดังกล่าวให้ผู้บริหารท้องถิ่นประกาศใช้ พร้อมทั้งปิดประกาศให้ประชาชนทราบโดยเปิดเผย ไม่น้อยกว่าสามสิบวัน นับแต่วันที่ผู้บริหารท้องถิ่นประกาศใช้

2. พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537
แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2562

มาตรา 46 สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล

(2) พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ร่างข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี และร่างข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม

(3) ควบคุมการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามกฎหมาย นโยบาย แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ข้อบัญญัติ ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ

ข้อพิจารณา

1. การประชุมคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลมะเรียง ประชุมเพื่อจัดทำร่างแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566 – 2570) เพิ่มเติมครั้งที่ 3/2567 พร้อมเหตุผลและความจำเป็นเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น ในวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2567 (เวลา 09.30 น.)

2. การประชุมคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับประชาคมท้องถิ่น ในการพิจารณาให้ความเห็นชอบร่างแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566 – 2570) เพิ่มเติมครั้งที่ 3/2567 ในวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2567 (เวลา 14.30 น.)

ข้อเสนอ

- ให้สภาพิจารณาให้ความเห็นชอบ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2561 ข้อ 22 (1)

ที่ประชุม

มีมติด้วยเสียงส่วนใหญ่ 8 เสียงเห็นชอบให้เพิ่มเติมแผนฯ(ประธานสภาฯ งดออกเสียง)

ระเบียบวาระที่ 6

เรื่องอื่นๆ

นายสมส่วน พยัคฆา ส.

อบต.หมู่ 3

นายสมาน กรองมะเรียง

นายก อบต.มะเรียง

ขอให้นายก อบต.มะเรียง พิจารณา เพิ่มเติมโครงการก่อสร้างถนนบริเวณหน้า

สำนักงาน อบจ.นครราชสีมา บ้าน ผอ.พจน์ฯ บ้านสารภีหมู่ที่ 3

ในส่วนของการโครงการแต่ละหมู่บ้าน ได้มีการกระจายงบประมาณ ตามความจำเป็น

เร่งด่วนของแต่ละหมู่บ้าน ตามข้อมูลเวทีประชาคมหมู่บ้านและตำบล ซึ่งมีการ

เสนอโครงการต่างๆ เรียงลำดับแตกต่างกันไป หมู่ 3 จะมีโครงการที่ได้รับ

งบประมาณโครงการใช้จ่ายเงินสะสม มากพอสมควร คือโครงการก่อสร้างถนน

คสล.เลียบลำตะคองเก่าฝั่งทิศใต้ โครงการถนนบ้านอาจารย์แดง เป็นต้น ก็ให้

พิจารณาตามเวทีประชาคมหมู่บ้าน

นายสมหมาย ศรีนวล ส.

อบต.หมู่ 6

เสนอปัญหาให้พิจารณาแก้ไขคือ

1. การซ่อมไฟฟ้าสาธารณะ

2. ถนนชำรุดนายฉลอม ยงมะเรียง

3. เร่งรัดดำเนินการโครงการใช้จ่ายเงินสะสมที่ สภา อบต.มะเรียง อนุมัติไปแล้ว 12
โครงการ

4. ตัดต้นไม้

นายสมภพ พระเสมา ส.

อบต.หมู่ 7

เสนอให้ ดำเนินการก่อสร้างโครงการใช้จ่ายเงินสะสม โครงการลำดับที่ 33 ก่อน

ดำเนินการก่อสร้างถนนแอสฟัลติกส์คอนกรีต จากถนน หมายเลข 226 ไปบ้าน

กระทอน

นายแมน พุนเกิดมะเรียง ส.

อบต.หมู่ 9

เร่งรัดให้ดำเนินการซ่อมแซมไฟฟ้าสาธารณะ อบต.มะเรียง

นายปณรวัฐ พยัคฆะเรียง

ส.อบต.หมู่ 5

สอบถามกรณีที่ดินของเอกชน ที่ยังไม่มีหลักฐานโฉนดที่ดิน มีความประสงค์จะยก
เป็นทางสาธารณะ ต้องดำเนินการอย่างไร

ว่าที่ร้อยตรีเดชา ประจวบตะ

เก เลขานุการสภา อบต.มะ

เรียง

อ้างอิง บทความ พ.ต.ท.ประวุธ วงศ์สีนิล ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านคดีพิเศษ กรม

สอบสวนคดีพิเศษ และคณะ เรื่อง ที่ดินมือเปล่า กับการแย่งสิทธิครอบครอง

คำว่าโฉนดที่ดินนั้น ตามมาตรา 1 แห่งประมวลกฎหมายที่ดินหมายความว่า

หนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน และให้หมายความรวมถึงโฉนดแผนที่โฉนดตราจอง

และตราจองที่ตราว่า “ได้ทำประโยชน์แล้ว” สำหรับที่ดินมือเปล่านี้ไม่ได้มี

กฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงว่าผู้เป็นเจ้าของมีสิทธิอย่างใดในที่ดินนั้น แต่ถ้า

พิจารณาจากประกาศออกโฉนดที่ดิน ร.ศ.120 ข้อ 14 ข้อ 10 และพระราชบัญญัติ

การออกโฉนดที่ดิน ร.ศ.127 มาตรา 35 ตลอดจนประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 3

แล้วจะเห็นว่าที่ดินใดหากยังไม่มีโฉนดที่ดินนั้นแล้ว ผู้เป็นเจ้าของย่อมไม่มี

กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นแต่ประการใด แต่ผู้เป็นเจ้าของจะมีสิทธิอย่างใดในที่ดินนั้น มี

คำพิพากษาฎีกาไว้ว่าหลักไว้ว่า ผู้เป็นเจ้าของที่ดินมือเปล่ามีเพียงสิทธิครอบครอง

เท่านั้น เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 1005/2519 ก็วินิจฉัยว่า ที่ดินที่มี น.ส.3 ผู้เป็น

เจ้าของมีแต่เพียงสิทธิครอบครอง ผู้เป็นเจ้าของเรือนและยุงข้าวที่ปลุกบนที่ดิน
ดังกล่าวจึงมีแต่เพียงสิทธิครอบครองเช่นกัน

"อุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน"

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มักใช้ปฏิบัติงานอยู่บ่อยๆ เช่น การอุทิศที่ดินให้เป็น
ทางสาธารณะเพื่อก่อสร้างถนนในหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งมีข้อพิจารณา ดังนี้

๑. การอุทิศที่ดินมีผลทันที โดยไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์อีก (ฎีกา
๔๓๗๗/๒๕๔๙)

๒. แม้หนังสืออุทิศจะระบุว่า จะต้องไปจดทะเบียน ก็ตาม (ฎีกา ๔๓๗๗/๒๕๔๙)

๓. เมื่อการอุทิศมีผลสมบูรณ์โดยไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนโอน จะฟ้องศาลบังคับให้ไป
จดทะเบียนโอน ก็ไม่ได้ (ฎีกา ๑๒๗๒/๒๕๓๙)

๔. อุทิศด้วยวาจา ก็มีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย (ฎีกา ๒๖๔/๒๕๕๕)

๕. การอุทิศที่ดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ไม่อาจสูญสิ้นไปเพราะการไม่ได้ใช้
แม้ประชาชนส่วนใหญ่ จะมีได้ใช้ทางพิพาทตามวัตถุประสงค์ ก็ตาม (ฎีกา ๒๐๐๔/
๒๕๔๔)

๖. การแสดงเจตนาอุทิศที่ดิน ไม่จำเป็นต้องมีนายอำเภอ หรือนายก อบท. แสดงเจตนา
รับ ก็มีผลสมบูรณ์ (ฎีกา ๒๓๗๗/๒๕๔๙)

๗. การที่ผู้อุทิศ กลับเข้ามาครอบครองที่ดินอีก แม้นานเพียงใดก็ไม่ทำให้ที่ดิน
กลับมาเป็นของผู้อุทิศอีก จะยกเอาอายุความต่อสู้กับแผ่นดิน ไม่ได้ (ฎีกา ๒๖๔/
๒๕๕๕)

๘. ผู้อุทิศจะขอยกเลิกการอุทิศที่ดิน ไม่ได้ (ฎีกา ๑๐๘๙/๒๕๕๖)

๙. เมื่อมีการอุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณประโยชน์ แม้หน่วยงานราชการยังไม่ได้ใช้
ประโยชน์ตามความประสงค์ของผู้อุทิศ หรือตามเงื่อนไขการอุทิศให้ ก็ตาม ที่ดิน
นั้นก็ยังคงสภาพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (ฎีกา ๒๐๐๔/๒๕๔๔)

๑๐. การอุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน อาจกระทำ "โดยปริยาย" ก็ได้
เช่น ยินยอมให้ประชาชนใช้สอยโดยไม่หวงห้าม (ฎีกา ๖๐๖๗/๒๕๕๒, ๒๕๒๖/
๒๕๔๐) แต่ต้องเป็นการยินยอมให้ประชาชนทั่วไปที่มีได้มีความสัมพันธ์ทางส่วนตัว
กับเจ้าของ ไม่ว่าทางใดๆ

#หมายเหตุ เพื่อตัดปัญหาในการนำสืบพยานหลักฐานกรณีมีข้อพิพาท

**ผู้ปฏิบัติงานควรทำหลักฐานเป็นหนังสือการอุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณสมบัติของ
แผ่นดิน ไว้ให้ชัดเจน**

เลิกประชุมเวลา 11.00 น.

กรรมการตรวจรายงานการประชุม

(ลงชื่อ).....กรรมการ
(นายสมหมาย ศรีนวล)

(ลงชื่อ).....กรรมการ
(นางกัญญา ไทยมะณี)

(ลงชื่อ).....กรรมการ
(นายสมภพ พระเสมา)

(ลงชื่อ)ว่าที่ร้อยตรี



(เดชา ประจตุทเทเก)

เลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมะเริง

สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมะเริง ได้รับรองรายงานการประชุมแล้ว

เมื่อคราวประชุมสมัย.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

(ลงชื่อ).....

(นายบุญลบ อ่อนกระทอน)

ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมะเริง

ที่ดินมือเปล่า กับการแย่งสิทธิการครอบครอง

พ.ต.ท.ประจักษ์ วงศ์สินธิ

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านคดีพิเศษ

กรมสอบสวนคดีพิเศษ และคณะ

ที่ดินมือเปล่า หมายถึง ที่ดินที่ยังไม่มี หลักฐานแสดงสิทธิในที่ดิน ในอดีตการครอบครองที่ดินมือเปล่า มักจะเกิดจากการจับจองของราษฎร ซึ่งที่ดินมีจำนวนมาก มีสภาพเป็นป่า จึงไม่เกิดปัญหาการแย่งสิทธิการครอบครอง ใครมีแรงครอบครองทำประโยชน์กันได้มากเท่าใด ก็ไม่มีใครคัดค้าน แต่เมื่อเวลาผ่านไป การขยายตัวของประชากรมีมากขึ้น การจับจองที่ดินเพื่อทำประโยชน์จึงเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว และมีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ จนเกิดปัญหาการแย่งสิทธิการครอบครองในที่ดินมือเปล่าเกิดขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะต้องหาเงินมาเลี้ยงชีพให้กับตนเองและครอบครัว เกิดปัญหาสังคมขึ้นในชุมชน และนำไปสู่การประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย บางรายขายที่ดินมือเปล่าให้กับลูกค้าถึง ๕ ราย สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ซื้อที่ดินที่จะต้องมาแย่งสิทธิกันเองควบคู่ไปกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ขาย และปัจจุบันการแย่งสิทธิการครอบครองก็ยังคงเกิดขึ้นตราบนานทุกวันนี้

บทความนี้เป็นการทำความเข้าใจให้กับผู้ที่ครอบครองที่ดินมือเปล่า ได้เข้าใจถึงสถานะของที่ดินมือเปล่า ตามกฎหมาย และหาแนวทางที่จะระมัดระวังในการถูกแย่งสิทธิการครอบครอง หากจะต้องครอบครองหรือซื้อที่ดินประเภทนี้

คำว่าโฉนดที่ดินนั้น ตามมาตรา ๑ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินหมายความว่า หนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน และให้หมายความรวมถึงโฉนดแผนที่โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่า “ได้ทำประโยชน์แล้ว” สำหรับที่ดินมือเปล่านี้ไม่ได้มีกฎหมายใดบัญญัติไว้โดยตรงว่าผู้เป็นเจ้าของมีสิทธิอย่างไรในที่ดินนั้น แต่ถ้าพิจารณาจากประกาศออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. ๑๒๐ ข้อ ๑๔ ข้อ ๑๐ และพระราชบัญญัติการออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. ๑๒๗ มาตรา ๓๕ ตลอดจนประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๓ แล้วจะเห็นได้ว่าที่ดินใดหากยังไม่มีโฉนดที่ดินแล้ว ผู้เป็นเจ้าของย่อมไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นแต่ประการใด แต่ผู้เป็นเจ้าของจะมีสิทธิอย่างไรในที่ดินนั้น มีคำพิพากษาศาลฎีกาได้วางหลักไว้ว่า ผู้เป็นเจ้าของที่ดินมือเปล่ามีเพียงสิทธิครอบครองเท่านั้น เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๐๕/๒๕๑๕ ก็วินิจฉัยว่า ที่ดินที่มี น.ส. ๓ ผู้เป็นเจ้าของมีแต่เพียงสิทธิครอบครอง ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของเรือนและขุ้งข้าวที่ปลูกบนที่ดินดังกล่าวจึงมีแต่เพียงสิทธิครอบครองเช่นกัน

การที่ศาลฎีกาวินิจฉัยเป็นหลักว่าผู้เป็นเจ้าของที่ดินมือเปล่ามีเพียงสิทธิครอบครองในที่ดินนั้นเท่านั้น น่าจะเป็นเพราะกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินทั้งหลายบัญญัติว่าเฉพาะที่ดินที่มีโฉนดหรือโฉนดที่ดินเท่านั้นที่มีกรรมสิทธิ์ ดังนั้นผู้เป็นเจ้าของที่ดินมือเปล่าจึงอ้างมิได้ว่าตนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น เมื่อไม่มีกรรมสิทธิ์ และมีคดีฟ้องร้องกันเกี่ยวกับที่ดินมือเปล่า ศาลจึงต้องแสวงหาว่ามีสิทธิใดบ้างที่มีอำนาจเกือบจะเท่าเทียมกรรมสิทธิ์ ก็พบว่าสิทธิครอบครองเท่านั้นที่คล้ายกับกรรมสิทธิ์มากเพียงแต่เป็นสิทธิส่วนหนึ่งของกรรมสิทธิ์และมีความยิ่งใหญ่รองจากกรรมสิทธิ์เท่านั้น

สิทธิครอบครองนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้อธิบายว่าคือสิทธิเช่นใด เพียงแต่บัญญัติว่า สิทธิครอบครองนั้นจะได้มาก็โดยการยึดถือทรัพย์สิน และโดยเจตนายึดถือเพื่อตน (มาตรา ๑๓๖๗) บัญญัติว่า “บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินโดยเจตนาจะยึดถือเพื่อตนทำว่า บุคคลนั้นได้ซึ่งสิทธิครอบครอง” ตามบทบัญญัติ แห่งมาตรา ๑๓๖๗ จะเห็นว่าสิทธิครอบครองนั้นเกิดขึ้นได้เพียงแต่มีการยึดถือทรัพย์สินไว้ โดยมีเจตนาจะยึดถือ เพื่อตนเท่านั้น

สิทธิครอบครองในที่ดินมือเปล่า ซึ่งมีคดีฟ้องร้องกันที่ศาลนั้น ทุกคดีจะเป็นเรื่องที่ผู้มีสิทธิครอบครอง อ้างว่าตนเป็นเจ้าของที่ดินนั้น ๆ ทั้งสิ้น ดังนั้นคำพิพากษาของศาลจึงจำต้องกล่าวว่า แม้ผู้นั้นจะเป็นเจ้าของที่ดินที่ ยังไม่มีโฉนดหรือโฉนดที่ดิน (คือที่ดินมือเปล่า) ผู้นั้นก็มีเพียงสิทธิครอบครองเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามความเป็น ธรรมดาในการแปลกฎหมายก็ ทำให้ศาลจำต้องแปลคำว่าเจ้าของทรัพย์สิน ในบางกรณีให้เกินความถึงผู้ที่มีสิทธิ ครอบครองในที่ดินมือเปล่าด้วย เช่นในเรื่องส่วนควบของทรัพย์สินตามมาตรา ๑๐๗ วรรคสอง แห่งประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งบัญญัติว่า “ใครเป็นเจ้าของทรัพย์สินอันใด ย่อมมีกรรมสิทธิ์ในบรรดาส่วนควบ ทั้งหลายของทรัพย์สินนั้น” ศาลฎีกาก็เคยวินิจฉัยว่า เมื่อมีสิทธิครอบครองในที่ดินมือเปล่าก็ย่อมมีสิทธิในเรือน และห้องแถวบนที่ดินซึ่งเป็นส่วนควบของที่ดินด้วย โดยศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๕/๒๕๑๔ ว่าจำเลยครอบครองที่ดินมือเปล่าซึ่งมีเรือนและห้องแถวปลูกอยู่มา ๕ ปีเศษแล้ว โจทก์ซึ่งเป็นทายาทจึงหมดสิทธิ ฟ้องเอาคืน ซึ่งการครอบครองที่ดิน เมื่อโจทก์หมดสิทธิฟ้องเอาคืนซึ่งการครอบครองที่ดิน อันเป็นทรัพย์สินประปราน แล้ว เรือนห้องแถวบนที่ดินและค่าเช่าห้องแถวซึ่งเป็นส่วนควบและดอกผลของที่ดินจึงตกเป็นของจำเลยด้วย โจทก์จึงหมดสิทธิฟ้องเอาคืนเช่นกัน

ผลของการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการมีเพียงสิทธิครอบครองในที่ดินนั้น แตกต่างกันในประการสำคัญ ก็คือว่า การโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินจะต้องทำนิติกรรมเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ดังที่ บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพา ณิชย มาตรา ๔๕๖ มิฉะนั้นการโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นย่อมเป็น โหมะ ส่วนการโอนสิทธิครอบครองนั้นอาจกระทำได้โดยเพียงแต่ส่งมอบที่ดินที่ครอบครองให้ไปเท่านั้นหรือถ้า ผู้รับโอนหรือผู้แทนยึดถือที่ดินนั้นอยู่แล้ว การโอนสิทธิครอบครองก็กระทำโดยเพียงแสดงเจตนาว่าได้โอนที่ ดิน นั้นให้แล้วก็ได้ หรือถ้าผู้โอนหรือผู้แทนของผู้โอนยังยึดถือที่ดินนั้นอยู่การโอนสิทธิครอบครองก็กระทำ ได้ โดยเพียงแสดงเจตนาว่าต่อไปจะยึดถือที่ดินนั้นแทนผู้รับโอนหรือส่งผู้แทนว่าต่อไปให้ยึดถือที่ดินนั้นไว้แทน ผู้รับโอนก็ได้ ข้อแตกต่างที่สำคัญมากอีกประการ หนึ่งก็คือ การที่มีผู้แย่งการครอบครองที่ดิน ถ้าเป็นที่ดินที่มี กรรมสิทธิ์หากมีผู้แย่งการครอบครองที่เรียกว่าครอบครองปรปักษ์ ผู้เป็นเจ้าของที่ดินมีสิทธิฟ้องขับไล่หรือฟ้อง เรียกเอาที่ดินคืนได้ภายใน ๑๐ ปี นับตั้งแต่เวลาที่มีการแย่งการครอบครอง แต่ถ้าเป็นที่ดินที่มีเพียงสิทธิ ครอบครองหากมีผู้แย่งการครอบครอง ผู้มีสิทธิครอบครองต้องฟ้องเอาที่ดินคืนภายในเวลา ๑ ปี นับตั้งแต่เวลา ถูกแย่งการครอบครอง ตามมาตรา ๑๓๗๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การสูญเสียที่ดินมือเปล่าเพราะเหตุมิได้ฟ้องเรียกที่ดินที่ถูกบุกรุกหรือถูกแย่งการครอบครองคืนภายในกำหนดเวลา ๑ ปี นับตั้งแต่เวลาถูกแย่งการครอบครองนั้น นับว่าไม่เป็นกรรมแก่ผู้เป็นเจ้าของที่ดินมือเปล่า เพราะถ้าที่ดินนั้นมีโฉนดที่ดินแล้ว การฟ้องเรียกเอาที่ดินที่ถูกบุกรุกหรือถูกแย่งการครอบครองคืนสามารถฟ้องได้ภายใน ๑๐ ปี (เพราะถ้าฟ้องเกินกำหนด ๑๐ ปี ผู้แย่งการครอบครองอาจได้กรรมสิทธิ์ไปตามมาตรา ๑๓๘๒) แต่หากเป็นที่ดินมือเปล่ากลับต้องฟ้องภายใน ๑ ปี และจะอ้างว่าเป็นความผิดของเจ้าของที่ดินมือเปล่าที่มีได้รับชวนขายให้ได้มาซึ่งโฉนดที่ดินก็ได้ เพราะการขออนุญาตโฉนดที่ดินนั้นมิได้ ขึ้นอยู่กับผู้ขอแต่ฝ่ายเดียว แต่ขึ้นอยู่กับฝ่ายบ้านเมืองด้วย เพราะประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๕๘ บัญญัติว่า “เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรจะให้มีการออกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ในจังหวัดใดในปีใด ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดจังหวัดที่จะทำการสำรวจรังวัดทำแผนที่ หรือพิสูจน์สอบสวนการทำประโยชน์สำหรับปีนั้น ฯลฯ ” ฉะนั้นผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดิน มือเปล่าซึ่งอยู่ในเขตจังหวัด ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยยังมิได้ประกาศ ในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้มีการสำรวจรังวัดทำแผนที่เพื่อออกโฉนดที่ดิน เจ้าของที่ดิน ที่มีความประสงค์ ที่ต้องการขออนุญาตโฉนดที่ดินจึงไม่อาจกระทำได้ เพราะมีที่ดินอยู่ในจังหวัดที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยยังมิได้ประกาศให้มีการสำรวจรังวัดทำแผนที่ เพื่อออกโฉนดที่ดิน แม้ว่าตาม มาตรา ๕๘ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินจะอนุญาตให้มีการขออนุญาตโฉนดเป็นการเฉพาะราย ยได้ก็ตาม แต่ก็ต้องเป็นกรณีที่ผู้ครอบครองที่ดินได้ครอบครองและทำประโยชน์มาก่อนปี ๒๔๕๙ (ปีที่มีการตราประมวลกฎหมายที่ดิน) และไม่ได้มีการแจ้งการครอบครอง (ส.ค.๑) แต่หากเป็นกรณีที่ครอบครองหลังปี ๒๔๕๙ ก็จำเป็นที่จะต้องรอโครงการเดินสำรวจออกเอกสารสิทธิของรัฐบาลตาม มาตรา ๕๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งโครงการดังกล่าวจำเป็นที่จะต้องรองบประมาณของภาครัฐในการดำเนินการตามโครงการ จนกระทั่ง ในปี ๒๕๒๘ รัฐบาลได้เงินกู้จากธนาคารโลก เพื่อบำดำเนินการในโครงการ และได้จัดสรรงบประมาณ ปกติเพื่อให้โครงการเดินสำรวจเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตอบสนองความต้องการของประชาชน จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งศูนย์เดินสำรวจออกโฉนดที่ดินครอบคลุมเกือบทั่วประเทศแล้ว แต่การออกโฉนดที่ดินนั้นต้องอาศัยทั้งกำลังเงินและกำลังคนเป็นจำนวนมาก ขึ้นอยู่กับงบประมาณแผ่นดินเป็นสำคัญ กว่าที่จะออกโฉนดที่ดินได้ทั่วประเทศคงกินเวลาอีกนับเป็นสิบ ๆ ปี

การต่อสู้คดีในชั้นศาลเกี่ยวกับปัญหาการแย่งสิทธิในที่ดินมือเปล่า นั้น อาจทำให้ผู้พิพากษาที่ตัดสินคดีมีความกังวลในเรื่องของพยานหลักฐาน ซึ่งมีทั้งประเด็นใครคือเจ้าของสิทธิในที่ดินนั้น ประเด็นเรื่องวันเวลาการแย่งการครอบครอง ล้วนแต่เป็นสิ่งที่อาจหาพยานเอกสารมายืนยันได้ยาก เอกสารแสดงการเสียภาษีบำรุงท้องที่ (ภ.บ.ท.๕ หรือ ๖) จึงเป็นเอกสารที่คู่กรณีหยิบ ยกมาต่อสู้กัน แต่เอกสารดังกล่าวก็ไม่ใช่เอกสารแสดงสิทธิในที่ดินแต่อย่างใด และผู้ที่รับเสียภาษีก็ไม่รู้ว่ตำแหน่งที่ดินอยู่ที่ใด ฉะนั้นโอกาสในการรับเสีย ภาษีซ้ำซ้อนในที่ดินแปลงเดียวกันจึงเกิดขึ้นได้ ก็คงเหลือแต่พยานบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ หากผู้ครอบครองคนใดสร้างมวลชนได้ดีกว่า โอกาสที่จะชนะคดีก็ย่อมตกไปสู่ผู้นั้น ซึ่งแนวทางนี้อาจทำให้ผู้พิพากษาเกิดความยากที่จะตัดสินคดีให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้สิทธิการครอบครอง ในที่ดินมือเปล่านี้ภายใต้พยานหลักฐานที่มีข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้น ฉะนั้น

แนวทางแก้ไขปัญหานี้ในเรื่องที่ดินมือเปล่า นอกจากจะใช้วิธีการในการออกโฉนดที่ดินตามโครงการเดินสำรวจของภาครัฐแล้ว พื้นที่ที่ยังไม่มีโครงการเดินสำรวจก็ควรหาแนวทางที่จะป้องกันการแย่งสิทธิครอบครอง โดยอาจมีหน่วยงานภาครัฐ หรือ ท้องถิ่น เป็นเจ้าภาพในการสำรวจและทำแผนที่การครอบครองเก็บไว้ที่หน่วยงาน และมีคูฉบับให้กับผู้ครอบครองที่ดินเก็บไว้เพื่อเป็นหลักประกัน อย่างน้อยก็ยังเป็นพยานหลักฐานที่จะแสดงให้ศาลเห็นว่าตนมีสิทธิการครอบครองในที่ดินมือเปล่า นั้น และผู้ครอบครองก็ควรที่จะแสดงการครอบครองในลักษณะที่เป็นรูปธรรมไว้ เช่น การล้อมรั้ว การปลูกบ้าน การทำประโยชน์ในลักษณะของเกษตรกรรม และควรจะดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่เป็นพยานหลักฐานไว้กับหน่วยราชการ เช่น การขอไฟฟ้า น้ำประปา หรือเลขที่บ้าน เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ ก็จะเป็นพยานหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงสิทธิครอบครองในที่ดินมือเปล่า ที่จะไปต่อสู้คดีกับบุคคลที่แย่งสิทธิการครอบครองในที่ดินแปลงนั้นได้เป็นอย่างดี

สิ่งที่ควรคำนึงอีกประการหนึ่งที่ผู้ครอบครองที่ดินมือเปล่าจะพึงระลึกอยู่เสมอว่า ที่ดินที่ครอบครองนั้น อยู่ในเขตพื้นที่สงวนหวงห้ามของรัฐหรือไม่ เช่น ที่สาธารณะประโยชน์ ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ที่ราชพัสดุ หรือที่สงวนหวงห้ามของรัฐประเภทอื่นๆ ซึ่งมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องคุ้มครองอยู่ หากผู้ครอบครองอ้างการได้มาซึ่งสิทธิจากการซื้อขาย ก็ไม่เอา จนมาเป็นประเด็นข้อต่อสู้กับฝ่ายรัฐได้ว่าขาดเจตนากระทำความผิด ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๐๘๗/๒๕๓๕ ระบุว่า “ แม้จำเลยจะซื้อสิทธิครอบครองที่ดินจากบุคคลผู้ครอบครองที่ดินมาก่อนที่ทางการจะประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติก็เป็นเพียงแสดงว่าเฉพาะตัวผู้ซื้อขายสิทธิครอบครองให้แก่จำเลยขาดเจตนาที่จะบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติเท่านั้น เมื่อปรากฏว่าที่ดินที่จำเลยซื้อได้มีกฎกระทรวงประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติเมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๒๕ จำเลยเบิกความว่าได้ซื้อมาระหว่างปี พ.ศ.๒๕๓๐ ถึงปี ๒๕๓๕ จึงเป็นระยะเวลาที่รัฐประกาศให้ที่ดินดังกล่าวเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติแล้วและจำเลยก็ทราบดีว่าที่ดินดังกล่าวเป็นป่าสงวนแห่งชาติ การที่จำเลยเข้ายึดถือครอบครองที่ดินป่าสงวนจึงมีความผิดตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ มาตรา ๑๔ และยังมีความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.๒๔๘๔ ซึ่งบัญญัติห้ามยึดถือครอบครองป่า เช่นกันด้วย ” ฉะนั้นหากต้องการซื้อที่ดินมือเปล่ามาครอบครองก็ควรจะต้องมีการตรวจสอบในเรื่องดังกล่าวก่อน มิฉะนั้นก็อาจต้องกลายเป็นผู้กระทำความผิดและถูกลงโทษทางอาญาในที่สุด

การถือครองที่ดินมือเปล่า จึงมีความเสี่ยงในหลายมิติดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ฉะนั้นผู้ที่คิดจะ ลงทุนกับที่ดินประเภทนี้ ควรให้ความสนใจในสถานะ เงื่อนไขทางกฎหมาย และข้อจำกัดต่างๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิในการครอบครองที่ดิน และหาแนวทางในการป้องกันสิทธินั้นไว้เพื่อมิให้เกิดปัญหาสังคมและปัญหาอาชญากรรมต่อไป